

פסקי תשובות אורח חיים סימן תקפא אות ד

ד. פרטי דינים במנהג דתקיעת שופר בחודש אלול

שם, רמ"א: מר"ח ואילך מתחילים לתקוע אחר התפילה שחרית. והטעם לזה, כתב בטור בשם פרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ו) שכשעלה משה רבינו ע"ה לקבל לוחות אחרונות והיה בהר ארבעים יום מר"ח אלול עד יוה"כ, וביום שעלה העבירו שופר בכל המחנה להודיע בכך לכל ישראל שידעו שעלה משה להר שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה, והקב"ה נתעלה באותו שופר, לכן התקינו חז"ל לתקוע בר"ח אלול, והתקינו לתקוע בכל החודש כדי להזהיר את ישראל שיעשו תשובה שנאמר אם יתקע שופר בעיר וכו'.

וכתב הב"ח (סוסי" תקצ"ב) "לפי דברי הערוך שהתוקע בציבור אין לו לתקוע אלא תשר"ת ותשר"ת, שאם יתקע תשר"ת בלבד יטעו לומר שזוהי עיקר התקיעה, ולפי"ז כל התקיעות אף דחודש אלול לא יתקעו בפחות אלא בסדר הזה, ולא נהגו כן, ואפשר דסבירא לן כר"ת דס"ל דאין לחוש אף אם יתקעו תשר"ת בלבד", ויש קהלות קודש הנוהגים לתקוע תשר"ת ותשר"ת בכל³⁵ חודש אלול.

ותקיעת שופר זו דחודש אלול נתקנה³⁶ רק בציבור המתפללים, אבל המתפלל ביחידות אינו תוקע אחר תפילתו, וציבור שלא תקעו אחרי תפילת שחרית משום סיבה שהיא, יתקעו³⁷ לאחר גמר תפילת מנחה, אבל בלילה אין³⁸ לתקוע ואף לא כדי להתלמד, וכן כך בערב ראש השנה אין³⁹ לתקוע כלל, כדי לערבב את השטן.

וכתב השל"ה (מסכת ר"ה אות נ"ה) בכל חודש אלול בעת⁴⁰ התקיעות יעמוד באימה ויראה ורתת וזיע, ויתוודה וישוב אל ה' אלוקינו, ובס' קב הישר (פמ"ח): "לכן מי האיש אשר חרד לדבר ה' כששומע קול השופר יחרד לבו ויתמלא רתת ורעדה מפני פחד ה' ומהדר גאונו, שופר מרמז שפרו מעשיכם ועזבו דרכיכם הרעים וכו', על כן יתעורר כל אחד ואחד לקול השופר המכריז ומעורר ומתרה על התשובה וקום קרא אל אלוהיך בבכי ובתחנונים, כפי מנהג אנשי מעשה שכשתוקעין בשופר מר"ח אלול, הופך את פניו אל הקיר וקורא לה' בקול בכי ויללה ויאמר הנני הנני ה"י וכו'.

³⁵. ובתשובות והנהגות ח"ד סי' קל"ג דעפ"י פרקי דרבי אליעזר עיקר תקנת תק"ש זה הוא בר"ח אלול, ולכן אף כי נוהגין בו בכל החודש, מ"מ נכון שבר"ח יתקעו תשר"ת ותשר"ת.

³⁶. שו"ת צי"א חיי"ב סי' מ"ח עיין שם טעמים לזה ושכן המנהג, שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שצ"ד, תשובות והנהגות ח"ז סי' ס"ט.

³⁷. שו"ת אג"מ ח"ד סי' כ"א, ובס' אשרי האיש (פ"ג אות ב') מביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין ענין בתקיעות אלו אלא לאחר שחרית, וכ"ה בתשובות והנהגות שם.

³⁸. ערוה"ש (סעי' י"ב) "ובלילה לא יתקעו בכל חודש אלול ואפילו להתלמד, דאין לעשות התעוררות בלילה, והתקיעות מעוררים המדות העליונות", ובשו"ת אג"מ (שם) שמש"כ הרמ"א שיש נוהגין לתקוע בערבית הכוונה אחרי תפילת המנחה או במקומות שנהגו להתפלל ערבית מבעו"י, אבל לא בלילה (אמנם במט"א סעי' ז' ובאלף למטה סק"ח שמנהג זה היה בערבית, ודן שם לענין מוצ"ש שיתקע מי שהבדיל בתפילה), ובכה"ח סק"ג כתב שבקהלות הספרדים יש נוהגים לתקוע באשמורת לפני עלוה"ש בעת אמירת י"ג מדות שבסליחות, ובאשמורת הבוקר לכו"ע הוא עת רחמים.

³⁹. כמבואר במשנ"ב להלן סקכ"ד בשם המג"א (סק"ד), ובפמ"ג (א"א סק"ד) בשם א"ר (סק"ד) בשם סי' אמרכל דבחדר סגור שאין הולכים שם אנשים שרי, אמנם סתימת המג"א ומט"א סעי' ז' דאין לתקוע כלל.

⁴⁰. ובשו"ת משנת יוסף ח"ד סי' ש"ב שלכן אין מן הראוי ליתן לתקוע לקטן או מי שאינו שותומ"צ. ובשו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' קפ"ג מי שאוחז באמצע שמו"ע ושומע התקיעות אם לא יוכל אח"כ לשמוע התקיעות מותר לו להפסיק כדי לשמוע, כיון שהוא מנהג קדמון וצורך מצוה, ומ"מ אם אפשר יסיים הברכה שאוחז בה, וכ"ה בשו"ת משנת יוסף ח"ט סי' ס"ז, וראה עוד בענין זה בשו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קנ"ט, ועוד יש לציין מש"כ בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ג סי' כ"ו) שרשאי בעל תוקע לתקוע באמצע פסוקי דזמרה או בין הפרקים דק"ש וברכותיה.